

X 260.071

AD VALOREM

***Ünnepi tanulmányok
Vida Mihály 80. születésnapjára***

Szerkesztette:
Gál Andor – Karsai Krisztina

Iurisperitus Kiadó
Szeged, 2016

Handwritten signature in cursive script.

Készült a Szegedi Tudományegyetem
Állam- és Jogtudományi Kara
Büntetőjogi és Büntető Eljárásjogi Tanszékén.

Tanszékvezető:
Karsai Krisztina
egyetemi tanár

TARTALOM

<i>Karsai Krisztina</i> : Köszöntés és köszönet	7
<i>Ambrus István</i> : A bűncselekményi egység egy sajátos esete: a rendszeres elkövetés	9
<i>Bató Szilvia</i> : Büntetést érdemlő cselekmény-e az uzsora?	19
<i>Belovics Ervin</i> : A büntetőeljárás időszerűsége	35
<i>Domokos Andrea</i> : A sértettek érdekei az új büntetőeljárás kódexben	47
<i>Fantoly Zsanett</i> : Törvényes legyen-e a vád, avagy újabb gondolatok a vádelvről – egy törvénytervezet tükrében	55
<i>Faragó-Mészáros Judit</i> : Migráció – a védő szemével	67
<i>Gácsai Anett Erzsébet</i> : A fegyverek egyenlősége elv összetett vizsgálata a (hatékony) védelemhez való jog és a bizonyítékok értékelése mátrixában	75
<i>Gál Andor</i> : A közérdek szerepe a jogos védelem szabályozásában	91
<i>Hajdú József</i> : A terheességátvállalás munkajogi és szociális jogi vonatkozásai, különös tekintettel a szülési szabadságra	111
<i>Hegedűs István</i> : Elképzelések, elvárások az új Be. rendes jogorvoslati rendszerével kapcsolatban, és ezek megjelenése az új törvény tervezetének szövegében	123
<i>Heka László</i> : A nemzetközi bűncselekmények (International Crime) szabályozása a horvát Btk.-ban, és annak összehasonlítása a magyar, a bosznia-hercegovinai és a szerb szabályozással	131
<i>Herke Csongor</i> : A letartóztatás feltételei nemzetközi kitekintésben	141
<i>Hollán Miklós</i> : Valótlan állítások jelentősége a hivatali korrupciós bűncselekmények minősítésénél	153
<i>Juhász Andrea Erika</i> : „A szenvedés piramisa” – avagy az emberi jogok európai egyezményének 3. cikke által tilalmazott bánásmódok elhatárolása, illetve definiálása	167
<i>Juhász Zsuzsanna</i> : A börtönkönyvtárak múltja, jelene és jövője	183
<i>Karsai Krisztina</i> : Aki nem tudja csinálni, tanítja? Egy cáfolat, avagy gondolatok a büntetőjogi tárgyak oktatásáról	193
<i>Katona Tibor</i> : A magyar büntető anyagi jog kitagadottja: az autonóm pénzmosság. Van-e helye a rendszerben?	205
<i>Kupecki Nóra</i> : A letartóztatás során érvényesülő alkotmányos elvek	211
<i>Lőrincz József</i> : A honi börtönügy depressziója a két világháború között	221
<i>Lőrinczy György</i> : Gondolatok a büntetőeljárás részjogerőről és az abszolút eljárás szabálysértésekről	237
<i>Madai Sándor</i> : Az egészségügyi titok és annak egyes büntetőjogi vonatkozásai	247
<i>Mészáros Ádám</i> : A bűncselekmények osztályozása	259
<i>Mezei Péter</i> : Jogerős döntés a Google Books ügyben: Fair use!	273
<i>Mezőlaki Erik</i> : Gondolat-szösszeneteim a másodfokú bíróság általi bizonyítás egyes kérdéseiről	283
<i>Molnár Erzsébet</i> : Az üzleti titok és a know-how büntetőjogi védelméről	293
<i>Monori Zsuzsanna Éva</i> : A zaklatás bűncselekményének jogalkalmazási dilemmái – kérdések és válaszok a zaklatásról az empirikus kutatások tükrében	305
<i>Nagy Ferenc</i> : A bűnösségi tan büntetőjog-dogmatikai főbb fejlődési irányairól	323
<i>Ruszoly József</i> : Osztrovszky József Szeged ítélőtáblai székhelyiségéért (1889). Egy karikatúra tanúsága	341

<i>Szomora Zsolt</i> : A tizenkét éven aluli sérelmére elkövetett szexuális erőszak újabb minősítési kérdései, avagy a bírói gyakorlat menthetetlennek látszó vergődése a kétszeres értékelés és más alapelvek hálójában	347
<i>Szondi Ildikó</i> : A rendszerváltás következményei és a roma családok helyzete a mai Magyarországon	361

A KÖZÉRDEK SZEREPE A JOGOS VÉDELEM SZABÁLYOZÁSÁBAN

Gál Andor
egyetemi tanársegéd

Szegedi Tudományegyetem

Tisztelt Tanár Úr! Kedves Mihály!

Jelen tanulmányommal kívánok tisztelegni és nagyrabecsülésemet kifejezni ügyészi pályafutásod, és több mint harminc éves egyetemi oktatói munkásságod előtt. Tanáromként és későbbi kollégámként mindig kérlelhetetlen szakmaiság és a jogászi hivatás iránt érzett feltétlen alázat jellemzett, ennek jegyében nagy odaadással fordultál olyan elméleti kérdések megoldásához is, amelyek csupán csekély joggyakorlattal rendelkeznek. Erre figyelemmel választottam dolgozatom tárgyául a jogos védelem szabályozásában szereplő közérdek fogalmának elemzését, amellyel szeretnék Neked boldog születésnapot és sok boldogságot kívánni!

A közérdek védelme a Btá. (1950. évi II. törvény) óta szerepel a jogos védelem szabályozásában. Törvényszövegben való megjelenítése a szocialista büntetőjog azon kriminálpolitikai felfogásának köszönhető, amely a jogintézmény céljaként elsődlegesen a (szocialista) jogrend védelmét határozta meg.¹ Ezt megelőzően a jogirodalom – a Csemegi-kódex szövegéből kiindulva – az univerzális jogi tárgyak védelmének lehetőségét következetesen elvetette.² A pozitív jogi rendelkezések megváltozásával azonban már nem mellőzhető e jogi tárgy tényleges hatókörének vizsgálata. Ez annak ellenére is igaz, hogy az 1978. évi Btk. kodifikációs munkálatai során utaltak már e fordulat elhanyagolhatónak mondható joggyakorlati jelentőségére: „A bírói gyakorlatban nem fordultak elő olyan esetek, amikor – a személyek és /személyi vagy társadalmi/ javak oltalmán, illetőleg bűncselekmények elhárításán kívül – szóba került volna a jogos védelem gyakorlása.”³ Ebben a körben említhető továbbá *Nagy Ferenc* azon véleménye, amely szerint „e fordulatnak az elmúlt évtizedekben gyakorlati relevanciája nem volt.”⁴ Álláspontom szerint a csekély gyakorlati előfordulás önmagában nem szolgáltat kellő alapot a kérdés jogdogmatikai vizsgálatának esetleges mellőzésére: a büntetőjogi dogmatika ugyanis célja szerint „de lege lata felméri, feltárja tudományos rendszerbe foglalja, kezelhetővé teszi a jog tételes anyagát, de lege ferenda pedig kifejezésre juttatja azokat a tudományosan megalapozott igényeket, amelyek szerint a jognak a jövőben fejlődnie

¹ Ezzel magyarázható, hogy a jogi tárgyak felsorolásában a közérdekre utalás rögtön az első helyre került. Vö. Btá. 15. § (1) bek. A korszak meghatározó jogirodalmi képviselője, Kádár Miklós szerint a „szocializmus megváltozott társadalmi viszonyai között” nem is fenntartható már a jogos védelem – Csemegi-kódex rendelkezésein (79. §) nyugvó – individualista szemléletű értelmezése. KÁDÁR MIKLÓS: *Magyar büntetőjog. Általános Rész*. Tankönyvkiadó, Budapest, 1953. 190. p.

² Lásd pl. ANGYAL PÁL: *A magyar büntetőjog tankönyve. Harmadik kiadás*. Athenaeum, Budapest, 1920., 400. p.; SCHULTHEISZ EMIL: *A bűncselekmény tana*. Debreceni Tudományegyetem, Debrecen, 1948. 39. p.

³ LÁSZLÓ JENŐ (szerk.): *Az 1978. évi IV. törvény /BTK/ előkészítése. III. Fejezet. A büntetőjogi felelősségre vonás akadályai*. Igazságügyi Minisztérium, 1985. 139. p.

⁴ NAGY FERENC: *Anyagi büntetőjog. Általános rész I*. Iurisperitus, Szeged, 2014. 214. p.

kell.”⁵ A dogmatikának továbbá jogállami (garanciális) funkciója (is) van: feladata az egységes és előrelátható (transzparens) jogalkalmazás kialakításának szolgálata.⁶ Ennek jegyében szükségesnek tartom a jogos védelem törvényi szabályozásában szereplő univerzális jogi tárgy részletesebb elemzését.

I. A közérdek fogalmi meghatározatlansága – alkotmányosan aggályos?

A közérdek meghatározása a fogalom kifejezetten elvont jellegére figyelemmel nehézségekbe ütközik. Az 1978. évi Btk. kodifikációja során éppen erre hivatkozással merült fel igény arra, hogy a jogi tárgyat célszerűbb lenne másként megjeleníteni a normaszövegben: „A »közérdek« helyett, amely túlságosan általános és elmosódó jelentésű szó, megfontolandó a »törvényes rend« kifejezés használata; ez kizárja a közérdek szubjektív megítélésen nyugvó, önkényes értelmezését, és kiemeli a szocialista törvényesség jelentőségét.”⁷ A Btk. előkészítéséről szóló anyagok között azt is olvashatjuk, hogy a „közérdek fogalma túlságosan tágkörű ahhoz, hogy az állampolgárok számára világos és félre nem érthető eligazításul szolgálhasson a jogos védelem éles fegyverének alkalmazásához.”⁸ Nem kívánt tehát a kodifikációs testület a kollektív jogi tárgy oltalmazásáról lemondani, csupán a normaszöveg pontosítására törekedett.⁹ Álláspontom szerint a „törvényes rend” ebben a tekintetben előrelépést nem jelentett volna, annak definiálása ugyanúgy nehézségekbe ütközne.

Az elmondottakból következően a Btk. szövegében változatlanul szereplő közérdek-fogalom felveti a *nullum crimen sine lege* elvből levezethető *certa* követelmény sérelmének lehetőségét.¹⁰ Kérdésként merül fel, hogy az elv által támasztott követelmény a büntetőjog egészére, vagy csupán a kifejezetten felelősségalapító diszpozíciókra irányadó-e? Utóbbi értelmezési opció elfogadása esetünkben az alapelv-sértést kizárná, mivel a jogos védelem tényállásai egyértelműen a büntetőjogi felelősség negatív oldalához kapcsolódnak, alkalmazásuk nem felelősség-keletkeztető jellegű, éppen ellenkezőleg: az elkövetett cselekmény büntetendőségének [Btk. 21. §, 22. § (1) bek.] vagy az elkövető büntethetőségének [Btk. 22. § (3) bek.] kizárásához vezet. E kérdés megválaszolása során mindenekelőtt szükséges megvizsgálni a probléma alkotmányos büntetőjogi vetületét.

Az AB joggyakorlatában kifejezetten foglalkozott a büntetőjogi normák világosságával összefüggő egyes alkotmányos követelményekkel. Ennek körében megállapította:

„Az alkotmányos büntetőjog követelményei szerint a büntetőjogi szankció kilátásba helyezésével tilalmazott magatartást leíró diszpozíciónak határozottnak, körülhatároltnak, világosan megfogalmazottnak kell lennie. Alkotmányossági követelmény a védett jogtárgyra és az elkövetési magatartásra vonatkozó törvényhozó akarat világos kifejezés-

⁵ BÉKÉS IMRE: *A gondatlanság a büntetőjogban*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1974. 21. p.

⁶ NAGY FERENC: *Vázlat a büntetőjogi dogmatikáról*. in: SZABÓ IMRE – TÓTH KÁROLY (szerk.): *Tanulmányok Dr. Besenyei Lajos egyetemi tanár 70. születésnapjára*. Szegedi Tudományegyetem, Szeged, 2007. 543. p.

⁷ LÁSZLÓ 1985, 149. p.

⁸ LÁSZLÓ 1985, 140. p.

⁹ Ezzel szemben a 2006. évi kodifikációs munkálatok során kidolgozott egyik normaszöveg-változat már kifejezetten mellőzte volna a kollektív érdekek oltalmazását a jogos védelem szabályozásából. Lásd LIGETI KATALIN: *Az új Büntető Törvénykönyv Általános Részének koncepciója*. Büntetőjogi Kodifikáció 2006/1. 21. p., 40. p.

¹⁰ Az anyagi jogi legalitás elvének *certa* aspektusa a pontos törvényi meghatározottság követelményét, és a határozatlan büntetőtörvény tilalmát foglalja magában. Ez az elv tehát a jogalkotót köti. NAGY FERENC: *A nullum crimen/nulla poena sine lege alapelvről*. Magyar Jog 1995/5. 262-264.

re juttatása. Egyértelmű üzenetet kell tartalmaznia, hogy az egyén mikor követ el büntetőjogilag szankcionált jogsértést. Ugyanakkor korlátoznia kell az önkényes jogértelmezés lehetőségét a jogalkalmazók részéről. Vizsgálni kell tehát, hogy a tényállás a büntendő magatartások körét nem túl szélesen jelöli-e ki és elég határozott-e.”¹¹

Egy későbbi határozatában a testület azonban arra is rámutatott, hogy a normavilágosság követelménye a jogalkalmazói mérlegelési jogával nem ellentétes kategória, így a bírói mérlegelést igénylő tényállási elemek alkalmazása a büntetőjogban alkotmányosan nem tilalmazott: „A büntetőjogi kodifikáció sajátja, hogy a törvényi tényállások nemcsak a puszta felismerést kívánó leíró jellegű elemeket, hanem bírói mérlegelést követelő normatív elemeket is tartalmaznak.”¹² A jogirodalomban Nagy Ferenc már ez utóbbi határozat meghozatala előtt elvi érveléssel szögezte le, hogy „a pontosan nem meghatározott, a bírói értelmezést igénylő fogalmak a büntetőjogban eleve nem megengedhetetlenek, azonban értelmezésre alkalmasoknak kell lenniök és a polgár számára is egyértelműen fel-, illetve megismerhetőnek kell lenniök. Abszolút meghatározottság nem érhető el és így nem is követelhető meg. Tehát a relatív meghatározottság lehet, illetve kell hogy a követelmény legyen.”¹³ Az AB tehát a fentiekben idézett határozatában éppen ezt a jogirodalmi állásfoglalást tette teljes egészében magáévá.

Megállapítható, hogy az AB a pontos törvényi meghatározottságot alkotmányos követelményként kifejezetten csak a *felelősségalapító* tényállások vonatkozásában követeli meg, míg a felelősséget kizáró diszpozíciókat érintően ilyen elvárás – a recens alkotmánybírói judikatúra alapján – egyelőre nem mutatható ki.¹⁴ Kimondható az is, hogy a certa-követelmény nem eredményezi a bírói mérlegelést igénylő tényállási elemek használatának tilalmát, csupán azt foglalja magában, hogy azok tartalmának meghatározása során úgy kell eljárni, hogy a jogértelmezési eszközök alkalmazása ne vezessen önkényes interpretációs eredményre.

Mindebből a büntethetőségi akadályok szabályozására nézve a következő konklúziók vonhatók le:

- A büntetőjogi felelősség kizárását eredményező jogintézmények törvényi szabályozásának nem kell feltétlenül megfelelniük a *nullum crimen sine lege certa* elvből [Alaptörvény XXVIII. cikk (4) bek.] következő szigorúbb határozottsági követelménynek, esetükben ugyanis más az alkotmányossági mérce: elegendő a jogállamiság elvéből [Alaptörvény B) cikk] levezethető jogbiztonság általánosabb jellegű kritériumának megfelelniük. Az ilyen, minden jogszabályra vonatkozó (generális) normavilágossági elvárást tartalmaz szabályt a JAt.: „A jogszabálynak a címzettek számára egyértelműen értelmezhető szabályozási tartalommal kell rendelkeznie.” [2. § (1) bek.]

- *Argumentum a maiore ad minus* jelenthető ki, hogy amennyiben a felelősséget alapító normákra vonatkozó szigorúbb alkotmányos mércével is összeegyeztethető a bírói mérlegelést igénylő tényállási elemek használata, úgy azok alkalmazása az enyhébb

¹¹ 30/1992. (I. 26.) AB határozat (ABH 1992, 167, 176.)

¹² 334/B/2000. AB határozat (ABH 2003, 1180, 1182.)

¹³ NAGY 1995, 263. p.

¹⁴ Ha a jövőben az AB e követelményt a büntethetőségi akadályok normaszövegeire is kiterjesztené, egyúttal szükségessé válna valamennyi szokásjogi alapon nyugvó felelősségkizáró körülmény kodifikálása. Sajátos jogforrási jellegükből kifolyólag ezekre nézve ugyanis írott szabályozás egyáltalán nem létezik. Szokásjogi eredetű, az elmélet és gyakorlat által kimunkált jogellenességet kizáró körülményekre lásd NAGY 2014, 233-243. p.; BLASKÓ BÉLA: *Magyar büntetőjog. Általános rész. Ötödik kiadás.* Rejtjel, Budapest – Debrecen, 2013. 247-255. p.; BELOVICS ERVIN: *A büntetőjogi felelősségre vonás akadályai.* in: BELOVICS ERVIN – NAGY FERENC – TÓTH MIHÁLY: *Büntetőjog I. Általános Rész.* A 2012. évi C. törvény alapján. Második, hatályosított kiadás. HVG-Orac, Budapest, 2014. 239-247. p.

követelményeket támasztó általános normavilágossági elvárás esetében sem lehet alkotmányosan tilalmazott.

A német szakirodalom is vizsgálta e problémát, és a kérdéssel foglalkozó szerzők – részben más megközelítést alkalmazva – az általam levont következtetésekre jutottak. Roxin szerint a jogellenességet kizáró okok nem egyes élethelyzetek kriminalizálására hivatottak, hanem szabályozásuk arra szolgál, hogy szociális rendezőelveknek (pl. érdekösszemérés, önvédelem) megfelelően bizonyos cselekmények jogszerűségét igazolják. Ennek megfelelően esetükben az értelmezés alapját – ellentétben az egyes bűncselekményi tényállásokkal – nem a konkrét törvényszöveg, hanem maga a rendezőelv jelenti.¹⁵ Roxin szerint e megközelítés elfogadásával lehetőség nyílt egyes, ténylegesen büntetőjogon kívül szabályozott jogellenességet kizáró körülmények jogterület-specifikus értelmezési eredményeinek büntetőjogba történő inkorporálására.¹⁶ Moreso premisszaként rögzíti, hogy a meghatározottsági követelményt a jogellenességet kizáró okok esetében feltétlenül enyhíteni kell. E tényállások ugyanis – általános részi szabályozásukból fakadóan – az egész büntetőkódexre vonatkoznak, vagyis a büntetlenséget elvileg bármelyik különös részi diszpozíciót kimerítő magatartás esetében biztosíthatják. Ezzel szemben a bűncselekményi tényállások szabályozási fókusza más: konkrét jogtárgy-veszélyeztetést magukban foglaló cselekmények absztrakt büntetni rendelését szolgálják, amelyek esetében a *certa* követelmény szigorú értelmezése szükséges. Ezzel szemben a szerző szerint a jogellenességet kizáró okok rugalmas szabályozása indokolt, amely képes mindenkor alkalmazkodni a felmerülő új élethelyzetekhez.¹⁷ Ezáltal a bírói mérlegelés lehetősége is nagyobb teret kaphat, és közeledhetnek az egymással nem teljes átfedésben lévő tisztán jogszempontú és morális jogigazolás kategóriái.¹⁸

Összegző gondolatként rögzíthető, hogy a közérdek széleskörűen értelmezhető fogalom, ezért konkrét meghatározása nehézségekbe ütközik. Azonban a jogos védelem körében való szabályozása pusztán erre figyelemmel nem alkotmányellenes, mivel megfelel azon generális normavilágossági mércének, amelyet a jogbiztonság elve alkotmányos minimumstandarként minden jogszabály esetében megkövetel. A *nullum crimen sine lege certa* elv által támasztott szigorúbb mérce jelen esetben nem alkalmazható, mivel a kérdéses tényállás nem létrehozta, hanem éppen ellenkezőleg, eliminálja a büntetőjogi felelősséget. Álláspontom szerint a vizsgált ismérv jelentésstartalma pedig megfelelő interpretációs eszközök felhasználásával, jogintézmény-specifikusan szűkíthető, miáltal megelőzhető egy, esetleges későbbi valódi jogalkalmazói gyakorlat önkényesség válása.

II. Adekvát definiálási kísérlet

Általánosságban közérdek alatt a jogilag elismert közösségi érdekeket kell érteni, amelyekbe beletartozhatnak egyes kisebb közösségek érdekeinek védelme is.¹⁹ A jogos védelem szempontjából történő definiálás során – a törvényi fordulatok egymáshoz való tartalmi viszonyából fakadóan – e tág fogalom *restriktív* értelmezése indokolt, mivel

¹⁵ ROXIN, CLAUS: *Strafrecht. Allgemeiner Teil. Band 1. 4. Auflage.* C. H. Beck, München, 2006. 289. p.

¹⁶ Uo.

¹⁷ MORESO, JOSÉ JUAN: *Gesetzlichkeitsprinzip und Rechtfertigungsgründe.* in: KUDLICH, HANS– MONTIEL, JUAN PABLO– SCHUHR, JAN C. (Hrsg.): *Gesetzlichkeit und Strafrecht.* Duncker & Humblot, Berlin, 2012. 157. p.

¹⁸ MORESO 2012, 164. p.

¹⁹ NAGY 2014a, 214. p.; BELOVICS ERVIN: *A büntetendőséget kizáró okok.* HVG-Orac, Budapest, 2009. 94. p.

elsődleges rendezőelvet jelent az, hogy olyan jogi tárgy nem sorolható e törvényi ismérv keretei közé, amely a „személy”, illetve „javak” körében értékelhető. A közérdek tágabb kontextusban ugyanis magában foglalhatja az egyének alanyi jogvédelmének szükségességét is: „más szóval az állampolgárok személyi és vagyónbiztonsága is közérdek.”²⁰ Ezek az érdekek azonban a jogos védelem tényállásában már mint individuális jogi tárgyak élveznek védettséget, így az univerzális érdek fogalmán belül nem értékelhetőek. Így például az állam vagyontárgyainak jogtalan támadásokkal szembeni védelme esetén nem a közérdekre, hanem „más javaira” történő hivatkozással jöhet létre jogos védelmi szituáció.²¹ Az állam ugyanis a Ptk. alapján jogi személy, amelynek javai individuális jogi tárgyként élvezhetnek büntetőjogi védelmet.²²

Ebből következően jogos védelmi helyzetet csak a közérdek közvetlen sérelme generálhat.²³ Ehhez kapcsolódva tesz még egy további szűkítést Székely, aki szerint „a jogos védelem elvárásáról közvetlenül a »közérdek« javára azonban reálisan csak akkor lehet szó, ha törvényileg bűncselekménnyé nyilvánított cselekmény elleni védekezés válik szükségessé. [...] Ilyen esetben ugyanis a közérdek /a társadalomra veszélyesség, illetőleg hasznosság/ kérdésének az eldőltése már nem az elhárító cselekményre vállalkozó személy egyéni megítélésétől függ, hanem a törvény maga döntött erről akkor, mikor a kérdéses magatartást felvette a bűncselekmények közé.”²⁴ Ez a restriktió azonban nem fogadható el, mivel különböző dogmatikai kategóriák összemosásán alapul: a jogtalanság a támadáshoz kapcsolódó önálló ismérv, amelynek értelmezése az érintett jogi tárgy – így jelen esetben a közérdek – tartalmi megítélésétől független. A támadás jogtalansága pedig nem is feltétlen büntetőjogi értelemben értendő, mivel a jogos védelem tényállásában nem mint bűncselekmény-fogalmi elem, hanem mint önálló jelentéstartalommal rendelkező felelősségkizáró tényállási elem szerepel. Székely álláspontja továbbá tartalmi szempontból sem meggyőző, hiszen például a szabálysértés törvényi legáldefiníciója szerint szintén társadalomra veszélyes cselekménynek minősül [Szabs. tv. 1. § (1) bek.], a két kategória közötti különbségtétel pusztán a társadalomra veszélyesség fokának jogalkotói mérlegelésén alapul, amelynek pontos megítélése a védekezőtől azonban nem várható el.

A közérdek közvetlen sértése egyes kollektív jogi tárgyak elleni direkt támadás esetén állhat elő, amennyiben az adott konfliktusban egyéni érdek sérelme nem merül fel.²⁵ Rácz György helyesen mutat rá, hogy ebben az összefüggésben az államon „nem az állam magánjogi személyiségét, nem a kincstárt kell érteni, hanem az államot mint a nemzeti közösség legfőbb politikai szervezeti egységét, az állami felségjogok teljének birtokosát. A támadás sem az állam mint jogi személy ellen irányuljon, hanem annak közjogi személyisége, külső és belső biztonsága, hatalmi ereje, alapvető jogi rendje és szervezete ellen.”²⁶ Ehhez kapcsolódóan annyi pontosítást szükséges tenni, hogy Rácz gondolatmenetében az állami érdek a közérdekkel teljesen ekvivalens fogalom, azonban

²⁰ SZÉKELY JÁNOS: *A jogos védelem*. Igazságügyi Minisztérium, Budapest, 1983. 104. p.

²¹ Ezzel ellentétesen a köz vagyoni jellegű érdekeit is a közérdek fogalmába sorolja BLASKÓ 2013, 227. p.

²² A Ptk. 3:405. § (1) bekezdése szerint: „Az állam a polgári jogi jogviszonyokban jogi személyként vesz részt.”

²³ SZÉKELY 1983, 104. p.

²⁴ SZÉKELY 1983, 109-110. p.

²⁵ Ugyanígy foglal állást RÁ CZ: „[...] ha az állam ellen irányuló támadás egyidejűleg másnak személye ellen is irányul, úgy a védelmi cselekmény jogszerűsége a jogos védelem általános fogalma alá esik, a cselekmény államvédelmező jellegének nincs gyakorlati jelentősége az elbírálás szempontjából. Problémánk akkor merül fel, ha ily személy ellen intézett vagy fenyegető támadás nem forog fenn, hanem az közvetlenül az állam ellen irányul.” RÁ CZ GYÖRGY: *Jogos védelem – az állam érdekében*. in HELLER ERIK (szerk.): *Jogi értekezések Degré Miklós hetvenedik életéve betöltésének megünneplése alkalmából*. Városi Nyomda, Szeged, 1937. 263. p.

²⁶ RÁ CZ 1937, 261. p.

Mészáros Ádám Zoltán helyesen emeli ki, hogy „habár az állam és a köz érdekei esetenként egybe eshetnek, előbbi fogalom politikai meghatározottságú, ugyanis az államhatalom egy jogilag szabályozott politikai hatalom.”²⁷ Álláspontja szerint „az ilyen hatalmi szerveződés érdekei esetlegeseek, mindkét kizáró ok keretei közé nehezen illeszthető be.”²⁸ Egyetértve ezzel a megkülönböztetéssel jelenthető ki, hogy nem minden állami érdek jelent egyben közérdeket, hiszen az állam mint önálló entitás érdekei politikai döntések eredményeként jönnek létre, amelyek nem feltétlen esnek egybe a társadalom tényleges érdekeivel. A Rácz György által meghatározott kiindulópont tehát e kiegészítéssel együttesen válhat elfogadhatóvá.

Az értelmezési probléma középpontjában tehát annak meghatározása állna, hogy pontosan mely érdekek *közvetlen sérelme* teheti a közérdeken keresztül a jogos védelmet alkalmazhatóvá. E fejezet elején kiindulópontként egy általános, az értelmezést segítő-orientáló fogalmat ismertettem, sajnálatos módon azonban ennél egzaktabb, taxatív felsorolást jelentő magyarázat adására nincs is lehetőség.²⁹ Földvári szerint az ismérvi eredeti nyelvtani jelentése nem szűkíthető, és éppen ezért e fogalomba sorolandó a közrend, a közbiztonság, a köznyugalom, az államigazgatás és igazságszolgáltatás zavartalan működése, valamint a politikai közhangulat is.³⁰ Álláspontom szerint azonban elvi síkon nem zárható ki további jogi tárgyak oltalmazásának lehetősége sem, így például a hadviselés rendje, a közlekedésbiztonság, a természeti értékek, illetve a kábítószerbűnözésen³¹ keresztül az egészséghez való jog védelme is felmerülhet. További vizsgálatomat észszerűségi megfontolásból egy olyan közösségi érdek körére szűkítem, amelynek oltalmazása a gyakorlatban leginkább felmerülhet.

III. A köznyugalom mint védelemre szoruló közérdek

A *köznyugalom* kollektív jogi tárgyként a köznyugalom és közhangulat zavartalanságához fűződő társadalmi érdeket jelenti, amelyet gyűjtőkategóriaként „a nyugodt társadalmi légkör, az állami és társadalmi rend iránti tisztelet, az állampolgárok közötti kölcsönös megbecsülés, egymás személyiségének, jogainak és jogos érdekeinek tiszteletben tartása jellemez.”³² Ezen univerzális érdek – kifejezetten elvont jellegére figyelemmel – számos jogsértő magatartás következtében (absztrakt) veszélybe kerülhet, azonban dolgozatomban jelen fejezetében kiemelten – egy-egy esettanulmány prezentálásán keresztül – a *garázdaság*, a *közösség elleni uszítás* és az *önkéntes jogi jelképek használata* által generált közérdeksérelem elleni fellépés lehetőségéről teszek említést.

²⁷ MÉSZÁROS ÁDÁM ZOLTÁN: *A közérdek és egyéb jogi tárgyak a büntetendőséget kizáró okok szabályozásában*. Jogelméleti Szemle 2015/2. 77. p. (továbbiakban: MÉSZÁROS 2015a) E fogalmi distinkció jelentőségét korábban kifejezetten említi UJVÁRI ÁKOS: *A jogos védelem megítélésének új irányai*. Ad Librum, Budapest, 2009. 151. p.

²⁸ MÉSZÁROS 2015a, 77. p.

²⁹ Ugyanígy MÉSZÁROS 2015a, 76. p.

³⁰ FÖLDVÁRI JÓZSEF: *Magyar büntetőjog. Általános rész*. Osiris, Budapest, 2002. 138. p. Hasonlóan BLASKÓ 2013, 227. p.

³¹ A kábítószerrel visszaélő magatartások és a jogos védelem kapcsolatára kifejezetten utal UJVÁRI 2009, 147. p.

³² VIDA MIHÁLY: *A köznyugalom elleni bűncselekmények*. (Btk. XXXII. fejezet) in: KARSAI KRISZTINA – SZOMORA ZSOLT – VIDA MIHÁLY: *Anyagi büntetőjog. Különös rész II. Iurisperitus*, Szeged, 2013. 111. p. A köznyugalom-fogalom részletes, és a jogi tárgy rendszerkritikus megközelítésére lásd HORNYÁK SZABOLCS: *A köznyugalom elleni bűncselekmények. PhD értekezés*. PTE-ÁJK Doktori Iskola, Pécs, 2010. 54-84. p.

III.1. Garázdaság³³

A garázdaságot megvalósító cselekmények közérdekre hivatkozással történő elhárítására alapul az LB 4/2007. BJE határozatában kifejtettek szolgálnak: „A jogtalan támadás ellen jogosan védekező, vagy *közérdekből* beavatkozó személy, illetve a rend helyreállítása érdekében cselekvő személy nyilvánvalóan nem vonható a garázdaságot megvalósító csoport (Btk. 137. § 13. pont) alá, mert nem a köznyugalom ellen fejt ki tevékenységét.” (kiemelés tőlem: G. A.) A jogegységi határozat alapján tehát a közérdekre hivatkozás lehetősége elsődlegesen az eredetileg *kívülálló, a köznyugalmat helyreállítani szándékozó* személy oldalán merülhet fel.³⁴ E beavatkozó személy cselekményének helyes jogi megítéléséhez komplex vizsgálat eredményeként juthatunk el: *Mészáros Ádám* dogmatikailag megalapozott premisszáját követve ugyanis ezekben a szituációkban mind a támadás, mind a védelmi cselekmény minősítése nélkülözhetetlen ahhoz, hogy a felelősség esetleges kizárásának pontos jogalapját megjelölhessük.³⁵ A jogi következtetések levonása során ugyanis mindkét oldalon felmerülhetnek olyan körülmények, amelyek a közérdekre utalást szükségtelemmé tehetik. A közérdek – e kérdéskörben feltételezett – valódi hatókörének meghatározására pedig csak ily módon nyílnak lehetőségek.

Mielőtt e probléma részletes kibontásába bocsátkoznánk, előzetesen szólni kell a garázdaság bűncselekményének megvalósulási kritériumairól. A garázdaság tényállásából (Btk. 339. §) kiindulva a bírói gyakorlat három konjunktív feltétel fennállása esetén állapítja meg e bűncselekmény elkövetése miatt a büntetőjogi felelősséget.³⁶

A tanúsított magatartás:

– *kihívóan közösségellenes*: az elkövető a társadalmi együttélési szabályokat tudatosan semmibe veszi, öntörvényű, jogsértő viselkedésével feltűnést keltve nyíltan szembe szegül az általánosan elvárt magatartásformákkal,

– személy³⁷ vagy dolog ellen irányulóan *erőszakos*,³⁸

– másokban *megbotránkozás vagy riadalom keltésére alkalmas*.

Ezekre a feltételekre figyelemmel a jogos védelmi helyzettel érintett cselekmények értékeléséből a következő konklúziók fakadnak.

A) A *támadás* minősítéséből adódó következmények.

Amennyiben a támadás a büntetőjogi értékelés szempontjából a garázdaság különös részi tényállásába (Btk. 339. §) illeszkedik, úgy főszabály szerint a beavatkozó részéről a közérdekre hivatkozás szükségtelen. Ez a minősítés feltételezi ugyanis, hogy a cselek-

³³ Btk. 339. § (1) Aki olyan kihívóan közösségellenes, erőszakos magatartást tanúsít, amely alkalmas arra, hogy másokban megbotránkozást vagy riadalmat keltsen, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

³⁴ A garázda cselekménnyel személyesen érintett védekező értelemszerűen a saját személye vagy javai elleni támadást hárít el. A jogirodalomban a jogegységi határozatra hivatkozással, a beavatkozó személy javára létrejövő jogos védelmi helyzetre utal UJVÁRI 2009, 149-150. p.

³⁵ MÉSZÁROS ÁDÁM: *A jogos védelem elvi és gyakorlati problémái*. Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2015. 198. p. (továbbiakban: MÉSZÁROS 2015b)

³⁶ Lásd BH 2015. 52., BH 2010. 177., BH 2007. 110.; BH 1998. 471.; Békés Megyei Bíróság 9.Bf.441/2006/6.

³⁷ A Btk. értelmező rendelkezése alapján: „erőszakos magatartásnak minősül a más személyre gyakorolt támadó jellegű fizikai ráhatás is, abban az esetben is, ha az nem alkalmas testi sérülés okozására.” [459. § (1) bek. 4. pont]

³⁸ VIDA MIHÁLY e tényállási elem értelmezése során azzal a kiegészítéssel él, hogy a fogalom „a személy vagy dolog elleni erő közvetlen alkalmazásán túlmenően magába foglalja erő alkalmazására irányuló kísérletet, vagy a testi épség, illetve dolog ellen irányuló közvetlen fenyegetést is, amikor a sértett személy meghátrálással, meneküléssel tudja kivonni magát vagy a dolgot az erőszak alól.” VIDA MIHÁLY: *A közrend elleni bűncselekmények*. in: NAGY FERENC (szerk.): *A magyar büntetőjog különös része*. Korona Kiadó, Budapest, 1999. 494. p. A bírói gyakorlatból lásd BH 2008. 291.

mény erőszakos jellegű, ami döntően más személye vagy javai elleni jogtalan támadás képében jelenik meg a külvilágban. Ebben a körben a támadó tényleges felelősségre vonhatóságának nincs jelentősége, így például magánindítvány előterjesztésének hiányában is a támadást változatlanul személy vagy javak ellen irányulónak kell tekinteni. Kivételesen előfordulhat, hogy az erőszakos magatartás – személyt nem érintve – olyan dologra irányul, amelyre nézve senkinek nem áll fenn abszolút hatályú joga (uratlan). Ekkor a „más javai” fordulat alá szubszumálás nem lehetséges, és a beavatkozó személy közérdekre hivatkozása törvényes lehet. Egyebekben pedig a közérdek felhívása akkor lehet releváns, ha a támadás a garázdaság szabálysértéseként értékelendő. A szabálysértési diszpozíció³⁹ ugyanis az erőszakos jellegre vonatkozó feltételt nem tartalmaz, megvalósulásához tehát a másik két – individuális érdeksérelmet magában kifejezetten nem értékelő – kritérium teljesülése elegendő.

B) Az *elhárító cselekmény* minősítéséből fakadó következmények.

Különböző felelősségkizáró értelmezési eredményekre juthatunk attól függően, hogy a köznyugalmat egyébként sértő állapot (a támadás) megszüntetésére irányuló elhárítással összefüggésben egyéni érdeksérelm egyáltalán felmerül-e. E gondolat mentén két minősítési opció vázolható fel.

a) Az első variáció alapját az adja, hogy az elhárításhoz kötődően individuális jogtárgy-sérelem bírói megállapítására nincs lehetőség. Ez előállhat legegyszerűbben úgy, hogy ténylegesen nincs is büntetőjogi értelemben vett egyéni jogtárgysértés,⁴⁰ vagy van ugyan, de a büntetőeljárás megindításához szükséges magánindítvány hiányzik,⁴¹ így a büntetőjogi felelősség kérdése kizárólag a köznyugalom sérelmére hivatkozással merül fel. Ebben az esetben a beavatkozó cselekmény vád szerinti minősítése a támadáshoz hasonlóan *garázdaság*. A békítőleg közbelépő személy magatartása azonban nem tekinthető kihívóan közösségellenesnek, mivel az elhárító kifejezett célja nem a társadalmi együttélési szabályok felrúgása és a köznyugalom megzavarása, hanem éppen ellenkezőleg: cselekménye a köznyugalom helyreállítására, a jogtalan állapot megszüntetésére irányul. Ebből következően a jogos védelem jelen helyzetben *tényállászerűséget kizáró okként* funkcionál. Mindez a garázdaság sajátos tényállási konstrukciójából fakad: a kihívó közösségellenesség ugyanis tulajdonképpen egy atipikus szubjektív tényállási elemként értendő,⁴² hiszen vizsgálata során nem hagyható figyelmen kívül az elkövető személyes motivációja. *Jogos védekezés* esetén a cselekvési motívumot értelemszerűen nem a köznyugalom zavarása jelenti, mindez pedig *kizárja a kihívó közösségellenesség*

³⁹ A Szabs. tv. 170. §-a szerint: „Aki olyan kihívóan közösségellenes magatartást tanúsít, amely alkalmas arra, hogy másokban megbotránkozást vagy riadalmat keltsen, szabálysértést követ el.”

⁴⁰ Ez alatt azt értem, hogy individuális jogi tárgyú bűncselekmény tényállása alá az elhárító magatartás nem szubszumálható. Erre az esetre fogódzól egy kollégiumi véleményben foglaltak szolgálhatnak, amely szerint „[...] a személy elleni erőszakos magatartással elkövetett garázdaság a könnyű testi sértés okozását nem szükségszerűen foglalja magában. Garázdaság ugyanis elkövethető olyan erőszakos, támadó fellépéssel, amely még könnyű testi sértéssel sem jár.” 34. BKv II. Fontos továbbá, hogy a „tetteges becsületsértés elkövetési változatait (pl. arculütés, lökdösődés, fellökés stb.) a garázda, erőszakos magatartás szükségszerűen magában foglalja.” 34. BKv III. Ugyanez igaz a dolog elleni erőszakos magatartás viszonylatában, amely esetén a dolog ellen kifejtett támadó behatás nem feltétlen ütközik más bűncselekmény (pl. rongálás) törvényi tényállásába. Vö. 34. BKv II.

⁴¹ Utóbbi esetkör Mészáros Ádám önállóan kezeli. Lásd Mészáros 2015b, 193. p.

⁴² Általános részi tankönyvében Schultheisz Emil tesz említést arról, hogy a motívumon és a célzaton túlmenően a különös részi tényállásnak lehetnek egyéb, a bűnösséggel kapcsolatban álló elemei is. Ezen atipikus jellegű elemek között lehet említeni a garázda magatartás kihívóan közösségellenességét is. Vö. Schultheisz 1948, 62. p.

*megállapíthatóságát.*⁴³ A következő büntetőügyben erre a végkövetkeztetésre jutottak az eljáró bíróságok is.

I. r és II. r. vádlottak 2005. augusztus 10-én 17:30 körüli időben egymástól függetlenül, mindketten egy italboltban tartózkodtak. I. r. vádlott családtagjaival hangosan kiabált, amikor II. r. vádlott felszólította őt cselekménye abbahagyására. Emiatt a vádlottak között szóváltás alakult ki, amelynek során I. r. vádlott előbb egy biliárddákót eltört és azzal hadonászott a II. r. vádlott felé, majd egy széket dobott II. r. vádlotthoz. II. r. vádlott a széket elkapta és visszadobta I. r. vádlotthoz, aki ennek következtében elesett. Ekkor I. r. vádlott testvére az eltört biliárddákó egyik darabjával egy alkalommal fején megütötte II. rendű vádlottat. Erre a II. rendű vádlott tenyérrel arcon ütötte őt, aki az ütéstől elesett. Ezt követően I. r. vádlott az italboltból távozó II. r. vádlott után dobott egy üveg hamutálat, amely elvétel miatt őt végül nem találta el, hanem a bejárati ajtó fejfáján összetört. A szakértő szerint az üveg hamutálatal történő nagy erejű megdobást, amennyiben a hamutál az I. rendű vádlott szándéka szerint II. rendű vádlott fejét, arcát találja el, szakértőileg valószínűsíthetően arccsonttörést, koponyacsont repedést is okozhatott volna, amelyek 8 napon túl gyógyuló sérülésnek számítanak. A bántalmazás következtében I. r. vádlott orvosi ellátást nem igénylő 8 napon belül gyógyuló könnyű sérülést, míg II. r. vádlott a fejtető bal oldalán 8 napon belül gyógyuló felületes hámsérülést és zúzódást szenvedett el. I. r. vádlott testvérenek sérülése nem keletkezett. Sem az I. r. vádlott, sem annak testvére nem terjesztett elő magánindítványt. Az I. r. vádlott által okozott rongálási kár: 2.250,- Ft.⁴⁴

Az I. r. vádlottat az elsőfokú bíróság bűnösnek mondta ki társtettesként elkövetett garázdaság büntetésében és súlyos testi sértés büntetésének kísérletében. II. r. vádlott magatartását a városi bíróság társtettesként elkövetett garázdaság büntetésének minősítette. Az elsőfokú ítélet az I. r. vádlott vonatkozásában jogerőre emelkedett, míg II. r. vádlott felmentést célzó fellebbezést jelentett be. A megyei bíróság a fellebbezést alaposnak találta, és az elsőfokú döntést megváltoztatva II. r. vádlottat *bűncselekmény hiányára* hivatkozással felmentette.⁴⁵ A másodfokú bíróság érvelése szerint:

„Míthogy jelen esetben a II. r. vádlott azzal nem lépett a jogtalanság talajára, hogy felszólította I. r. vádlottat a hangos kiabálás abbahagyására, majd az I. r. vádlott folyamatos támadásait nem meneküléssel, hanem konkrét védekezéssel hátrította el - mely kapcsán mindenképpen utalni kell arra, hogy jogtalan támadás esetén a megtámadott általában nem köteles meneküléssel kitérni - nem érhető tetten a kihívó közösségellenesség mint tényállási elem, ennél fogva a II. r. vádlott bűnösségének kimondása téves.”⁴⁶

Erre figyelemmel a megyei bíróság felmentő rendelkezését a Be. 6. § (3) bek. a) pontjára (bűncselekmény hiánya) alapította, és a jogos védelem kérdését már nem is vizsgálta. A harmadfokú bíróságként eljáró Szegedi Ítéltábla mindenben osztotta a másodfokú bíróság anyagi jogi érveit, így a másodfellebbezés alapján felülbírált határozatot helybenhagyta.⁴⁷ Az ítéltábla röviden kitért arra is, hogy az ügyben ugyan I. r. vádlott sérelmére könnyű testi sértés vétsége, míg testvére sérelmére tetteges becsület-sértés vétsége látszik megvalósulni, ám joghatályos magánindítvány előterjesztésének hiányában jelen ügyben kizárólag a köznyugalom elleni bűncselekmény megvalósulása tárgyában kellett állást foglalni. Megállapítható, hogy ebben a büntetőügyben a fellebb-

⁴³ Ugyanígy MÉSZÁROS 2015b, 195-197. p. A bírói gyakorlatban ugyanígy EH 2009. 1938.

⁴⁴ Battyányi Városi Bíróság 2.B.33/2006/19.

⁴⁵ Békés Megyei Bíróság 9.Bf.441/2006/6.

⁴⁶ Uo.

⁴⁷ Szegedi Ítéltábla Bhar.I.257/2007/4.

viteli bíróságok az általam felvázolt jogi érveléssel egyezően vontak következtetést a vádlott büntetőjogi felelősségének hiányára.

A szakirodalomban ugyanezt a jogi álláspontot foglalja el *Mészáros Ádám* is, aki széleskörű empirikus kutatásában meggyőzően azt is kimutatja, hogy a jogszerű védekezés és a kihívó közösségellenesség viszonyára vonatkozó jogalkalmazói gyakorlat azonban korántsem egységes, inkább vegyes képet mutat.⁴⁸ A szerző vizsgálata során világossá teszi, hogy találhatóak az ügyészégi és bírósági gyakorlatban is olyan határozatok, amelyekben – „tisztán” köznyugalmat sértő magatartások esetén – az eljárás megszüntetése vagy a felmentés kimondása nem az említett tényállási elem, hanem a *társadalomra veszélyesség hiányára*, vagy éppen a *jogos védelemre* hivatkozással történt.⁴⁹

b) Az elhárító cselekmény minősítése során a másik opció az lehet, hogy a védekezés nem pusztán a köznyugalmat veszélyezteti, hanem büntetőjogi értelemben vett *individuális jogi tárgyat* is, amelyekre nézve a bíróságnak a büntetőjogi felelősség kérdéséről döntenie is kell.⁵⁰ Ebben a helyzetben a garázdaság tényállásának szubszidiaritására figyelemmel a jogtárgy-sértés nézőpontjából *tisztán individuális* és *vegyes* megítélésű ügyek jöhetnek létre.

Tisztán individuális ügy esetén a védelmi cselekmény olyan egyéni jogi tárgyat tartalmaz a bűncselekmény szempontjából tényállásszerű, amelynek büntetési tétele a garázdaságénál magasabb. Ekkor alkalmazandóvá válik a Btk. 339. § (1) bekezdésében rögzített záradék (megvalósul „súlyosabb bűncselekmény”),⁵¹ ezáltal a garázdaság a törvény erejénél fogva háttérbe lép, így annak vizsgálata is szükségtelemmé válik. A fennmaradó további – pl. súlyos testi sértés [Btk. 164. § (3) bek.] diszpozíciójába illeszkedő – cselekményt illetően a felelősség – a jogos védelemre való hivatkozáson keresztül – pedig már a materiális jogellenesség, és nem a tényállásszerűség síkján lesz kizárható. Tisztán individuális ügyre példát találunk az LB joggyakorlatában, ahol a legfőbb bírói fórum példamutató érveléssel zárta ki a terhelt felelősségét.

2004. december 16-án délelőtt I. r. terhelt gyalogosan közlekedett, amikor személygépkocsival arra haladt a III. r. terhelt három utasával, a II. r. terhelttel, V. E., valamint B. S. tanúkkal. Az I. r. terhelt mellett a személygépkocsival megálltak, majd a kiszálló II. r. és III. r. terheltek az I. r. terhelttel szóváltásba keveredtek. A szóváltás során a terheltek dulakodni kezdtek a II. r., valamint a III. r. terheltek többször, ököllel megkísérelték megütni az I. r. terheltet, ezek közül csupán a III. r. terhelt egyetlen ütése talált, amely az I. r. terheltet a bal vállán érte. Ekkor az I. r. terhelt többször ököllel megütötte a III. r., valamint a II. r. terhelteket, illetve egy alkalommal a II. r. terhelt arcába fejtelt. Ezt követően a dulakodó terheltek az út mellett futó árokba zuhantak és egymásra estek. Ekkor őket a gépkocsival a helyszínrre érkező V. E. és B. S. tanúk szétválasztották. E cselekmény során a II. r. terhelt az orrterület zúzódását, a felső ajak nyálkahártyájának

⁴⁸ MÉSZÁROS 2015b, 195-197. p.

⁴⁹ MÉSZÁROS 2015b, 194-200. p.

⁵⁰ Természetesen a védekezés körébe tartozó cselekmények ekkor egy folyamatba illeszkednek, és ezáltal köztük alaki halmazati viszony van. Az alaki-anyagi bűnhalmazat közötti különbségtételre lásd NAGYFERENC: *Anyagi büntetőjog. Általános rész II.* Iurisperitus, Szeged, 2014. 88. p.

⁵¹ Ez az ún. tágabb értelemben vett szubszidiaritás esete, amit a szakirodalom a látszólagos alaki halmazat esetei között tárgyal. Így NAGY 2014b, 90-91. p.; GÁL ISTVÁN LÁSZLÓ: *A bűncselekményegység és a halmazat.* in: BALOGH ÁGNES – TÓTH MIHÁLY (szerk.): *Magyar büntetőjog. Általános rész.* Osiris, Budapest, 2010. 219-240. 234. p.; HOLLÁN MIKLÓS: *Egység és halmazat.* in: KIS NORBERT – HOLLÁN MIKLÓS: *Büntetőjog I. Általános rész. Alapismeretek a közigazgatási szakemberképzés számára. 2., átdolgozott kiadás.* Dialóg Campus, 2013. 231-232. p. Törvényi egységnek tekinti ugyanakkor AMBRUS ISTVÁN: *Egység és halmazat – régi dogmatikai kérdés, új megközelítésben.* SZTE-ÁJTK Büntetőjogi és Büntető Eljárásjogi Tanszék, Szeged, 2014. 230-232. p.

zúzott sebzését, a bal felső I., II. fog kitörését, valamint a jobb felső I. és II. fog meglazulását szenvedte el, a sérülések gyógytartama 8 napon belüli. A sérülések súlyos egészségromlást, életveszélyes állapotot nem idéztek elő. A fogak kitörése esztétikai jellegű, maradandó testi fogyatékosággá értékelhető. Az I. r. terhelt a bántalmazástól a bal bokaizület zúzódását szenvedte el, amely sérülés gyógytartama 8 napon belüli. A III. r. terhelt e cselekmény során a homlok bal oldalának zúzódását, a nyak bal oldalának hámoshorzsolását, az arc bal oldalának hámoshorzsolását, a jobb könyök terület zúzódását, a hátsó hasfal terület, valamint a jobboldali vesetájék zúzódását szenvedte el, a sérülések gyógytartama 8 napon belüli. Az I. r. terhelt, a II. r. és a III. r. terheltekkel szemben könnyű testi sértés vétsége miatt joghatályos magánindítványt terjesztett elő.⁵²

A vizsgált kérdés szempontjából az I. r. terhelt cselekményének minősítése bír jelentőséggel. A városi bíróság e terheltet folytatólagosan elkövetett garázdaság büntetettében,⁵³ maradandó fogyatékoságot okozó testi sértés büntetettében és súlyos testi sértés büntetettében kísérletében mondta ki bűnösnek. A megyei bíróság az elsőfokú határozatot az I. r. terhelt vonatkozásában helybenhagyta. Az LB a terheltet a felülvizsgálati eljárásban jogos védelemre hivatkozással a testi épség elleni cselekményeket érintően felmentette. A legfőbb bírói fórum indokolásában kifejtette, hogy a II. és III. r. terheltek által együttesen az I. r. terhelt személye ellen indított támadás jogtalan volt. Ez a támadás az ütésekkel követő dulakodás során sem hárult el, hiszen az I. r. terheltnek a további tettlegességgel reálisan számolnia kellett, így maga nem került a jogtalanság talajára. Az LB az indokolásában arra is kitért, hogy a védekezés a támadók magatartásához képest nem volt feltűnően aránytalan, ezért a jogos védelemre hivatkozásnak nincs törvényes akadálya. Emellett a bíróság a köznyugalom elleni bűncselekményt illetően mellőzte a folytatólagos elkövetésre utalást. Az LB kiemelte:

„Mint hogy a jogos védelem megállapítása esetén a terhelt magatartása nélkülözi a kihívó közösségellenességet, így a tényállásba foglalt magatartása garázdaság büntetetté nem valósította meg. Ezért a Legfelsőbb Bíróság a garázdaság büntette tekintetében a folytatólagos elkövetés megállapítását mellőzte.”⁵⁴

Kiemelendő, hogy az LB következetes, dogmatikailag megalapozott érveléssel zárta ki a terhelt büntetőjogi felelősségét. Következtetésének lényege szerint a testi épség elleni cselekmények miatt a jogos védelemre, míg a garázdaság esetében a tényállászerűség hiányára figyelemmel nem lehet az I. r. terhelt bűnösségét megállapítani. A garázdaságot érintő folytatólagosság mellőzésének kifejezett kimondása a testi sértésként értékelt magatartások miatti felmentés okán vált szükségessé, hiszen nem „maradt” olyan súlyosabb bűncselekmény, amely mellett a garázdaság ne lenne megállapítható.⁵⁵

Vegyes megítélésű ügy szemléltetésére a következő jogeset szolgál.

„A terhelt és családja, valamint a sértettek 1999 októberében egy házban laktak. A két család között rossz viszony alakult ki, mert a sértetteket zavarta a terhelt lakásfelújí-

⁵² EH 2009. 1938.

⁵³ Az ismertetett történeti tényállás az ügy II. vádpontjához kapcsolódott. Az I. r. terhelt időben korábbi, I. vádpont szerinti cselekményét az eljáró bíróságok garázdaság büntetettében minősítették, amelyet ez utóbbi cselekménnyel a folytatólagosság egységébe foglaltak.

⁵⁴ EH 2009. 1938.

⁵⁵ A LB a teljesség kedvéért azt is kifejezésre juttatta, hogy a garázdaság megállapítása – a testi épség elleni bűncselekményekkel fennálló szubszidiárius viszonyra figyelemmel – a felülvizsgált döntésekben a bíróságok saját álláspontjához képest is téves volt. Az elkövetéskor hatályos törvényi rendelkezések alapján ugyanis a maradandó fogyatékoságot okozó testi sértés [1978. évi Btk. 170. § (4) bek. I. fordulat] büntetési tétele magasabb volt a garázdaság minősített esetéhez [1978. évi Btk. 271. § (2) bek. a) pont] rendelt szankciónál.

tásával együtt járó tevékenység, és a terhelt gyermekeinek a zajongása is. 1999. október 24-én este 10 óra körüli időben a sértettek zajokat hallottak a felettük lévő lakásból, ezért S. J. felkopogott a terhelthez. Ekkor a terhelt is visszakopogott, majd a két lakásban tartózkodók között vita alakult ki. S. J. ezután felment a terhelt lakásához, hogy hagyják abba a hangoskodást, de előtte magához vett egy botot. Amikor a terhelt lakásához ért, indulatában S. J. egy erős ütessel beszakította a terhelt bejárati ajtaját. A recsegésre kijött az ajtóhoz a terhelt, vitatkozni kezdtek, egymást kölcsönösen szidalmazták, majd S. J. a nála levő bottal ütni kezdte a terheltet, aki ekkor megpróbált védekezni. Időközben S. J. felesége is feljött a felső szintre és megpróbálta csitítani a vitatkozókat. A terheltnek közben sikerült elvenni a botot S. J.-től és azzal védekezett, "illetőleg támadott már" S.-re. Dulakodás közben a terhelt meglökte a közelében tartózkodó S. J.-né - aki a férje érdekében jött a felső szintre -, aki a lökés következtében leesett a lépcsőről és 8 napon túl gyógyuló, bal oldali karcsonttörést szenvedett. A verekedés során a terhelt bottal történt ütésekor S. J.-nek eltört a bal kéz V. kézközépcsontja, amely ugyancsak 8 napon túl gyógyuló sérülés volt, de a dulakodás során megsérült a terhelt is, aki S. J. bántalmazása során, a fején, az arcán, a jobb mellkas felén, a jobb kézen zúzódásos, 8 napon belül gyógyuló sérüléseket szenvedett."⁵⁶

A városi bíróság a terhelt bűnösségét két rendbeli súlyos testi sértés büntetében állapította meg. A másodfokú bíróság annyiban változtatta meg az elsőfokú döntést, hogy a terhelt bűnösségét társtettesként elkövetett garázdaság büntetében is kimondta. A bíróságok egyező álláspontja szerint a terhelt javára jogos védelmi helyzet nem állapítható meg, mivel miután a támadást elhárította, az események további részében a terhelt magatartása vált támadó jellegűvé, ezáltal ő is a jogtalanság talajára került. Az LB ezzel ellentétesen foglalt állást. Álláspontja szerint a terheltet S. J. részéről jogtalan támadás érte, amelyet jogában állt elhárítani. Az ezt követő dulakodás során jelent meg S. J.-né, aki a terhelt lökése következtében esett le a lépcsőn. Az LB okfejtése szerint azonban nem bizonyítható, hogy a terhelt e cselekményfolyamat során szándékosan lökte meg a sértettet. Mindeközben pedig a jogtalan támadás S. J. részéről továbbra sem szűnt meg, a folytatódó támadás közvetlen veszélye fennállt. A bíróság szerint a terhelt által ebben a helyzetben választott elhárítási mód arányos volt, így őt az ellene emelt két rendbeli súlyos testi sértés büntette és társtettesként elkövetett garázdaság büntette miatt emelt vád alól, büntethetőséget kizáró okból felmentette. A köznyugalom elleni deliktum megvalósulásának kizártságára külön is utalt: „Minthogy a jogos védelmi helyzet megállapítása esetén a garázdaság bűncselekményének elkövetése fogalmilag kizárt, így a Legfelsőbb Bíróság e bűncselekményt is a felmentés körébe vonta.”⁵⁷ Ezzel a konklúzióval csak egyetérteni lehet. A felmentés azonban egységesen büntethetőséget kizáró okra figyelemmel történt, amiből arra lehet következtetni, hogy a garázdaság tényállási elemei a legfőbb bírói fórum szerint megvalósultak.

A támadó és védekező cselekmények részletes elemzése végén a következő *összegző konklúziók* tehetők. A köznyugalomra sértő eseménybe beavatkozó, harmadik személy javára a közérdekre hivatkozással jogos védelmi helyzet megállapítása akkor merülhet fel, ha

– az *erőszakos* támadás kizárólag uratlan dologra irányul, vagy a támadás *nem erőszakos*, azaz legfeljebb garázdaság szabálysértéseként minősül, és

⁵⁶ BH 2004. 44.

⁵⁷ Uo.

– a védelmi cselekmény úgy sért individuális jogi tárgyat, hogy e sérelemhez kapcsolódó felelősség bírói úton megállapítható, vagyis az elhárító cselekmény nem kizárólag garázdaság képében jelenik meg.

Ezek a feltételek a garázda eseménysorba beavatkozó személy oldalán nagyon szűk körre korlátozzák a közérdekre hivatkozás lehetőségét. Feltehető a kérdés: ebben a körben lehet-e tényleges relevanciája a közérdekre alapított védekezésnek? A válasz az, hogy rendkívül csekély.⁵⁸ Példaként talán az az eset említhető, ha a beavatkozó tévedésből azon résztvevő oldalán lép közbe, aki a jogtalanság talaján áll, így a más érdekében történő védekezés járulékoságából fakadóan⁵⁹ a harmadik – segíteni kívánó – személy is a jogtalanság talajára kerül. Ebben a szituációban felelőssége a vélt jogos védelem alapján lenne eliminálható feltéve, hogy a tévedésre vonatkozóan az alapos ok meglétét bizonyítani tudja. Ennél kedvezőbb minősítést jelentene számára ugyanakkor a közérdekre alapított jogos védelem, hiszen a tévedésre vonatkozó alapos ok meglétét a büntetőeljárásban nem kellene bizonyítania.

III.2. Közösség elleni uszítás⁶⁰

E bűncselekmény jogi tárgya a személyek egyes csoportjai ellen irányuló, előítéletektől mentes közhangulathoz, és az ebből fakadó köznyugalomhoz fűződő társadalmi érdek.⁶¹ Tömören megfogalmazva: a tényállás a közösséghez való tartozás ellen irányuló gyűlöletbeszéddel szembeni büntetőjogi fellépést hivatott biztosítani. A gyűlöletkeltés az AB értelmezésében olyan megnyilvánulások összessége, amelyek

„[...] akadályozzák, hogy az emberek bizonyos közösségei harmonikus kapcsolatban éljenek más csoportokkal. Ez, növelve egy adott, kisebb vagy nagyobb közösségen belüli érzelmi, szociális feszültségeket, szétszakítja a társadalmat, erősíti a szélsőségeket, az előítéletességet és intoleranciát. Mindez csökkenti a plurális értékrendet, a különbözőséghez való jogot elismerő, toleráns, multikulturális, az emberek egyenlő méltóságának elismerésén alapuló, a diszkriminációt értékként el nem ismerő társadalom kialakulásának esélyét.”⁶²

A gyűlöletbeszéd tehát – meghatározott élethelyzetben (pl. nagy nyilvánosság előtt) – már önmagában azáltal sérti a köznyugalmat, hogy egy konkrétan megjelölhető közösség méltóságát gyalazza. A közösségek méltóságának megóvása közvetlenül az érintett személyi kör érdeke, azonban az tágabb kontextusban – az AB indokolásával összhangban – közérdeknek tekintendő. Jogos védelem körében történő oltalmazására erre figyelemmel nyílhat lehetőség.

⁵⁸ Ezzel ellentétesen UJVÁRI az „életbeli helyzetek sokaságára” hivatkozással úgy gondolja, hogy a jogegységi határozatban említettek alapján a közérdekre alapított jogos védelemnek a garázda magatartásokkal szembeni, békítő jellegű beavatkozások esetén tényleges jelentősége lehet. Lásd UJVÁRI 2009, 150. p. Ezzel az állásponttal az általam ismertetett részletes elemzés következtetései fényében nem tudok egyetérteni.

⁵⁹ A jogos védelem szabályai értelmében „nem csak a megtámadott védekezhet, hanem az elhárító cselekményt az ő érdekében bárki más is tanúsíthatja. Ugyanakkor az ilyen védelmi cselekmény is csak addig és csupán abban a tekintetben jogszerű, amíg, illetve amely vonatkozásban a megtámadott tekintetében az megállapítható.” BH 2000. 187.

⁶⁰ Btk. 332.§ Aki nagy nyilvánosság előtt

a) a magyar nemzet ellen,

b) valamely nemzeti, etnikai, faji, vallási csoport ellen, vagy

c) a lakosság egyes csoportjai ellen – különösen fogyatékosokra, nemi identitásra, szexuális irányultságra tekintettel – gyűlöletre uszít, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

⁶¹ MEZÖLAKI ERIK: *A köznyugalom elleni bűncselekmények.* in: KARSAI KRISZTINA (szerk.): *Kommentár a Büntető Törvénykönyvhöz.* Complex, Budapest, 2013. 692. p.

⁶² 30/1992. (V. 26.) AB határozat (ABH 1992, 167, 173.)

Mivel a közérdek sérelme a közösség méltóságának közvetlen sértésével alakulhat ki, definiálni szükséges, hogy ebből a nézőpontból mit értünk közösség alatt, valamint további tisztázandó kérdésként merül fel az egyéni és kollektív méltóság viszonyának meghatározása is.

A Btk. a közösség fogalmát nem definiálja, a büntetőjogi védelemben részesített személyi csoportok körét nem is zárja le, azokra nézve csupán példálódzó felsorolást ad. Ezzel szemben *Bárándy Gergely* kísérletet tett olyan általános ismérvek rögzítésére, amelyek egy adott személyi csoportosulás közösségként történő értékelésekor szempontként szolgálhatnak: „Közösség alatt olyan személyösszességet kell érteni, amelynek tagjai egymással összetartozónak, kívülrőlőlőkől különbözőnek érzik magukat. A közösség tagjait az azonosulás és az elkülönülés tudata, valamint az tartja össze, hogy olyan saját belső normákkal, értékrenddel rendelkeznek, amelyek kikényszerítésére, érvényre juttatásuk előmozdítására is képes.”⁶³

Említést érdemlő problémafeltevés az is, hogy egy közösségnek létezhet-e egyáltalán méltósága? A kérdést még az Alaptörvény hatálybalépése előtt vizsgálta *Bárándy*, aki az egyéneket megillető méltóság és a közösségi méltóság szoros tartalmi összefüggésére mutatott rá:

„[...] a közösségnek mint entitásnak nem lehet saját méltósága. [...] A közösséget alkotó, egymással szoros összefonódásban álló egyének emberi méltóságának azonban van egy olyan kifejeződése, amely csak és kizárólag azáltal létezik, hogy az adott személy a közösséghez tartozik. A közösségek méltósága tehát nem jelent mást, mint a közösség tagjának azon egyéni méltóságát, amely közösséghez tartozásánál fogva létezik. Ez pedig, úgy gondolom, éppen annyira méltó a védelemre, mint a csoporttól elkülönült személy egyéni méltósága.”⁶⁴

Ebből következően a közösség méltósága létező érték, amely az ahhoz tartozó egyes természetes személyek emberi méltóságából ered. Örömteli fejlemény, hogy a közösségek méltóságát már maga az Alaptörvény is elismeri. 2013. április 1-je óta⁶⁵ ugyanis az Alaptörvény IX. cikk (5) bekezdése kifejezetten a közösségek méltóságáról is említést tesz.⁶⁶ A rendelkezés a véleménynyilvánításhoz való alapjog gyakorlásának egy nevesített korlátját jelenti, ami éppen a közösségek méltóságának védelmét szolgálja. A közösség méltóságát tehát az Alaptörvény is elismeri, és az mint az emberi méltóságból levezetett származékos jog kapcsolódik a jogos védelem keretei között szabályozott közérdek fogalmához.

E jogi tárgy jogos védelem körében való oltalmazásának lehetőségére *Blaskó Béla* a következő tanpéldát állította fel:

„Budapest belvárosának sétáló utcájában, az úttest közepén 13.00 körüli időben három egyforma katonai jellegű ruházatot (csizma, csizmanadrág, vállapos ing, antantszif, sildes sapka rajta stilizált jelvénnel) viselő fiatal férfi egy 1,5x2,5 méteres farostlemezből készült tartóra a legkorszerűbb fotóeljárással, színezéssel ellátott, kasírozott feliratot (transzparenst) hordoznak fel és alá, mintegy 800-1000 ott tartózkodó ember előtt. A felirat mindenki számára jól olvasható – de a dislexiásokra tekintettel – a táblát vivők

⁶³ BÁRÁNDY GERGELY: *A gyűlöletbeszéd Magyarországon*. Scolar, Budapest, 2010. 28. p.

⁶⁴ BÁRÁNDY 2010, 29. p.

⁶⁵ Az Alaptörvény IV. módosítása új rendelkezésként iktatta be az alkotmány szövegébe a IX. cikk (4)-(5) bekezdéseit, amelyek a véleménynyilvánítás szabadságának nevesített külső korlátaiként értendők.

⁶⁶ IX. cikk (5) bek.: „A véleménynyilvánítás szabadságának a gyakorlása nem irányulhat a magyar nemzet, a nemzeti, etnikai, faji vagy vallási közösségek méltóságának a megsértésére. Az ilyen közösséghez tartozó személyek - törvényben meghatározottak szerint - jogosultak a közösséget sértő véleménynyilvánítás ellen, emberi méltóságuk megsértése miatt igényeiket bíróság előtt érvényesíteni.” (kiemelés tőlem: G.A.)

együttal ordítva skandalják is a táblára felírt szöveget, ami szerint: »Mocskos ..., takarodjatok haza ...-be, ha nem, akkor hamarosan indul a vonat ...-ba.« Már kétszer odavissza haladtak az úttesten, amikor egy feltűnően erős fizikumú fiatalember eléjük lépve – a táblavivők fizikai ellenállását leküzdve (de, sérülést nekik nem okozva) – elveszi tőlük a táblát és a körben gyülekező tömeg szeme láttára összetöri a transzparenst, szétapossa a feliratot. A táblát vivők egyike – mint annak tulajdonosa – feljelentést tesz a tulajdonát képező dolog elleni támadás, illetve annak megsemmisítése miatt. A transzparenst ugyanis – igazolhatóan – 3.000 euróért készítette.⁶⁷

A jogesetben a támadást a három katonai egyenruhában felvonuló férfi magatartása jelenti, akik nagy nyilvánosság előtt mindenki számára észlelhető, becsmérő, kirekesztő tartalmú felhívást (követelést) intéznek nem konkrét személyek, hanem egy adott közösség egésze ellen. A követelés nem teljesítésének esetére pedig fenyegetésként további „szankciókat” is kilátásba helyeznek.

Általánosságban vizsgálva a jogtárgy-veszélyeztető magatartás ismérveit elmondható, hogy a gyűlölet olyan „negatív, erős ellenszenvet magába sűrítő heves érzelem, amely nélkülözi a józan megfontolást és a tények tárgyilagos mérlegelése nélkül heves indulati, érzelmi töltéssel fordul a tárgyával szemben.”⁶⁸ Ennek a gyűlöletnek az uszító jellegű kifejezésre juttatásán a judikatúra feszültséget gerjesztő, lázongó magatartást ért, amely alkalmas arra, hogy az emberek nagyobb tömegében a szenvedélyeket felszítsa, őket az adott közösség ellen aktív cselekvésre buzdítsa, ténylegesen mozgósítsa.⁶⁹ Az elkövetési magatartás ezáltal vezethet a társadalmi rend és béke, a harmonikus és toleráns emberi kapcsolatok megzavarásához.⁷⁰

A történeti tényállásban ismertetett cselekmény megfelel az említett kritériumoknak. Ebben a körben annak nincs jelentősége, hogy e bűncselekményt absztrakt vagy konkrét veszélyeztető jellegűnek tekintjük-e.⁷¹ A közérdek fogalmi elvontságára figyelemmel ugyanis a jogi tárgy elleni támadás már absztrakt típusú veszély esetén fennáll, és a védekezés lehetőségét nem lehet arra hivatkozással megtagadni, hogy konkrét veszély még nem jött létre.⁷² Ennek megfelelően a jogesetben konkrétan meg nem nevezett, azonban az egyéb körülmények alapján beazonosítható közösségi méltóság, és ezen keresztül a

⁶⁷ BLASKÓ 2013, 228. p.

⁶⁸ MEZŐLAKI 2013, 693. p.

⁶⁹ BELEGI szerint a támadásra vonatkozó tényleges mozgósító erő jelenti az uszítás és az izgatás közötti differencia specifikát. Az izgatás ugyanis általánosabb jellegű fogalom: ilyenek tekintendő „[...] minden indulatébresztő, tudat- és érzelemformáló ráhatás más személy pszichikumára. Ez a ráhatás magában foglalhat bizonyos fokú ellenséges cselekményekre indítást is, meghatározott jelenségekkel szemben, ám ez nem feltétlen jellemzője.” BELEGI JÓZSEF: *A köznyugalom elleni bűncselekmények*. in: KÓNIA ISTVÁN (szerk.): *Magyar büntetőjog. Kommentár a gyakorlat számára*. HVG-Orac, Budapest, 2013. 1247. p. Levonható a következtetés: a kollektív jogi tárgy sérelmét elsősorban nem az izgató, hanem kifejezetten az uszító jellegű magatartások jelentik.

⁷⁰ BH 2011. 242.; BH 2005. 46.

⁷¹ A bírói gyakorlat e kérdés megítélésében újabban változást mutat. Korábban a judikatúra a bűncselekményt absztrakt veszélyeztető jellegűnek tekintette. A 18/2004. (V. 25.) AB határozat nyomán azonban az újabb joggyakorlat már megköveteli a deliktum megvalósulásához a sérelem bekövetkezésének reális és konkrét lehetőségét. Lásd pl. BH 2011. 242. A változásban lévő joggyakorlat elemző bemutatására lásd SZOMORA ZSOLT: *Alkotmány és anyagi büntetőjog. A büntetőjog-alkalmazás alkotmányosságának egyes kérdései*. Pólay Elemér Alapítvány, Szeged, 2015. 39-40. p. A konkrét veszélyeztetést megkövetelő judikatúra kritikájára továbbá lásd SZOMORA ZSOLT: *Dogmatikai és alkotmányjogi megjegyzések a gyűlölet-bűncselekmények büntetőjogi szabályozásához*. Belügyi Szemle 2013/12. 42. p.

⁷² A támadásnak ugyanis nem is kell feltétlen bűncselekményi tényállást kimerítenie, így annak nincs jelentősége, hogy az aktuális bírói gyakorlat a tényállásszerűséghez absztrakt vagy konkrét veszélyt követel-e meg. Ebben a körben relevanciával csupán annak vizsgálata bír, hogy az oltalmazott jogi tárgy sérelme a támadással összefüggésben fennáll-e.

köznyugalom sérelme fennállt. Az elkövetők becsmérő skandalása, a transzparens közszemlére tétele egy jogsértő állapotot hozott létre, amelynek megszüntetésére bármely észlelő személy jogosult volt. Akár büntetőjogilag releváns úton is. Megállapítható, hogy a transzparens széttagozása a jogsértő állapot megszüntetésének szükséges eszköze volt. E cselekmény jogellenessége a jogos védelemre hivatkozással hiányzik, így a beavatkozó terhére a nagyobb értékre elkövetett rongálás büntette [Btk. 371. § (3) bek. a) pont] nem állapítható meg. A cselekmény a kihívó közösségellenesség hiányára figyelemmel pedig garázdaságot sem valósíthat meg.

III.3. Önkényuralmi jelképek használata

A történelmi jelképek mindig valamilyen eszmét, eseményt szimbolizálnak, ezáltal észlelésükhöz a társadalom tagjai részéről érzelmi viszonyulás fűződik, miáltal a közhangulat alakulására is befolyással lehetnek.⁷³ Egyes jelképek használata a diktatórikus állami berendezkedéssel, a szélsőséges politikai erők hatalomgyakorlásával hozható összefüggésbe, amelyek viseletének lényegi üzenete a náci és bolsevik népirtó, és erőszakkal kizárólagosságra törvő ideológiákkal való azonosulás, és azok propagálásának szándéka.⁷⁴ Nem kétséges, hogy az ilyen típusú jelképek is hathatnak a közhangulatra, azonban kifejezetten negatívan: használatuk a szimbolizált ideológiára figyelemmel a köznyugalom megzavarása alkalmas, ami büntetőjogi beavatkozást tesz szükségessé. Viseletük tehát a közérdeket közvetlenül sérti, ezért az ilyen cselekményekkel szembeni fellépés a jogos védelem keretei közé tartozhat. A következőkben bemutatásra kerülő jogeset sajátos megközelítésből veti fel a jogos védelemre hivatkozás lehetőségét.

„A Budapest V. Kerület, Szabadság téren lévő szovjet katonai emlékmű a Fővárosi Önkormányzat tulajdona, kezelője pedig a Budapest Galéria. 2002-ben az emlékművet lebontották, majd eredeti formájában újrépítették, a cselekmény idején újszerű állapotban volt. Az emlékművet korábban többször megrongálták, ezért a rendőrség fémkordonnal vette körbe.

2006. szeptember 18-án

– 22 óra 6 perc körüli időben a Budapest V. kerület, Kossuth téren tüntetők közül több ezren átmertek a Szabadság térre;

– 22 óra 17 perc körül a Szabadság téren a Magyar Televízió Zrt. székházánál több ezer fő demonstrált és oda folyamatosan érkeztek emberek.

A tömegből kivált mintegy 300 fő el kívánta foglalni a Magyar Televízió székházát és le akarta rombolni a szovjet katonai emlékművet. Az emlékmű ellen forduló emberek – egy része felmászva a rendőrségi fémkordonból rögtönzött állványra, hozzákezdett az emlékművön lévő szovjet címer lefeszéséhez,

– mások letépték a szovjet katonákra utaló feliratokat, továbbá

– voltak, akik levették az emlékművet burkoló kőlapokat, az emlékművet összekenték festékekkel, különböző feliratokat mázoltak rá. Az elkövetők együttes magatartása az emlékmű részleges megrongálását eredményezte. Az I. rendű terhelt 22 óra és 22 óra 30 perc között a Kossuth térről átvonuló tömeggel a Szabadság térre, ott pedig a szovjet katonai emlékműhöz ment. Ekkor már mások hozzákezdtek a szovjet címer lefeszéséhez. Az I. rendű terhelt egyetértett a cselekményt megkezdők céljával és maga is részt kívánt venni a cselekmény végrehajtásában. Felmászott az emlékműnek támasztott kordonelemre és egy fémrúddal feszegetve próbálta eltávolítani a címet. A

⁷³ BELEGI 2013, 1254. p. Lásd továbbá 14/2000. (V. 12.) AB határozat (ABH 2000, 83., 97.)

⁷⁴ 14/2000. (V. 12.) AB határozat (ABH 2000, 83., 97.)

címer lefeszítése kb. egy óra elteltével sikerült. Ezalatt az I. rendű terhelt és a többi, részben ismeretlenül maradt elkövetők egymást váltották a cselekmény végrehajtásában. Az I. rendű terhelt a címer lefeszítését követően az emlékmű további rongálásában nem vett részt. A címer lefeszítésével összefüggésben az emlékművön 1.888.000 Ft, az emlékmű dombormű részén a III. rendű terhelt és ismeretlen társai magatartása következtében pedig 1.128.000 Ft kár keletkezett. [...] A terheltek és részben ismert, részben ismeretlen maradt társaik cselekménye az emlékműben összesen 7.200.000 Ft kárt okozott.”⁷⁵

Az elemzett kérdés szempontjából I. r. terhelt magatartásának minősítésére érdemes kitérni. Az elsőfokon eljáró Pesti Központi Kerületi Bíróság a vádlottat társtettesként elkövetett jelentős kárt okozó rongálás büntetésében mondta ki bűnösnek.⁷⁶ A Fővárosi Bíróság a minősítésen nem változtatott, a vádlottal szemben kiszabott pénzbüntetést azonban enyhítette.⁷⁷ A Kúria felülvizsgálati döntésében az I. r. terhelt által támadott határozatokat hatályukban fenntartotta.⁷⁸ A legfőbb bírói fórum döntésében a bűncselekmény megvalósulásával összefüggésben több jogkérdésben is állást foglalt. A jogi érvelés a következők szerint rekonstruálható:

– A terhelt cselekménye a rongálás vonatkozásában *tényállásszerű* volt. Ennek körében megállapította, hogy a címer az elkövető szempontjából idegen, és az emlékművel egységet alkot, ezért annak lefeszítése állagsérelmet generál. A Kúria ezen felül felelősségét megállapította – társtettesi elkövetésre hivatkozással – a további, az emlékmű más részét érintő rongálási cselekményekre nézve is. A bíróság érvelése szerint ugyanis az I. r. terhelt szándékegységben járt el az emlékművet rongáló többi elkövetővel, így a szándékegységben álló magatartások egymás jogi sorsát osztják.

– Vizsgálta a Kúria a cselekmény *társadalomra veszélyességének* meglétét is. Ehhez fűződően kifejtette, hogy sem a jogos védelem, sem a végszükség feltételei nem állnak fenn, valamint a véleménynyilvánítás szabadságának gyakorlására való hivatkozás sem foghat helyt, mivel az erőszakos formában nem ölthet testet. Ezért a terhelt cselekménye társadalomra veszélyes volt.

– Külön kitért a felülvizsgálati bíróság az emlékművön található címer elkövetéskori joghelyzetére is. A Kúria kifejtette, hogy az emlékmű címere olyan önkényuralmi jelképet hordoz, amelynek közszemlére tétele a büntetőtörvény által tilalmazott [1978. évi Btk. 269/B. § c) pont]. Mindazonáltal otlétét hatályos jogszabályok⁷⁹ teszik lehetővé, így annak a nyilvánosság számára történő láttatni engedése összességében jogszerűnek tekintendő. A Kúria e körülményekre figyelemmel szükségesnek látta a tévedés esetleges fennforgásának vizsgálatát is. Az erre való hivatkozást az alábbi indokolással vetette el: „Ehhez képest pedig a társadalomra veszélyességben való tévedésnek valójában azért nincs helye, mert e körben csupán a rongálás tényállási elemeinek van jelentősége. Az pedig – az irányadó tényállás szerint – kétségtelen, hogy az elkövetők (közte az I. rendű terhelt) tisztában voltak azzal, hogy az emlékmű számukra idegen vagyontárgy, aminek

⁷⁵ Kúria Bfv.III.1.480/2011/6.

⁷⁶ Pesti Központi Kerületi Bíróság 20.B. 24.036/2010/6.

⁷⁷ Fővárosi Bíróság 27.Bf. 7918/2010/18.

⁷⁸ Kúria Bfv.III.1.480/2011/6.

⁷⁹ A másodfokú bíróság részletesen foglalkozott az emlékmű közterületen történő felállításának jogi hátterével. Az 1947. évi XIX. törvény kimondja, hogy az önkormányzatok kötelesek a területükön lévő szovjet-orosz katonai emlékművet gondozott állapotban tartani. (2. §) A 104/1996. (VII. 16.) Korm. rendelet pedig kihirdette a Magyar Köztársaság és az Orosz Föderáció között létrejött kormányközi megállapodást, amelyben a felek kötelezettségként vállalták, hogy saját költségükre biztosítják a katonai emlékművek ápolását és fenntartását. (6. cikk 1. pont) Részletesen lásd továbbá Fővárosi Bíróság 27.Bf. 7918/2010/18.

pénzben kifejezhető értéke van, magatartásuk pedig arra fizikai ráhatást, erőszakot fejt ki, ami károkozásra alkalmas volt.”⁸⁰

– Végezetül a bíróság kizárta a semmisségi törvény (2011. évi XVI. törvény) jelen ügyben történő alkalmazhatóságát.

E jogesetben a közérdek azáltal juthat szerephez, hogy a katonai emlékmű felállításával olyan önkényuralmi jelkép vált a nagy nyilvánosság számára láthatóvá, amelynek használata, közszemlére tétele egyébként büntetőjogilag tilalmazott. Formális értelemben tehát egy jogellenes állapot jött létre, amely általánosságban – a jogalkotói értékelés folytán – alkalmas lehet a köznyugalom megzavarására. Konkrétizálva: közérdek fűződhet tehát adott esetben ahhoz, hogy egy, a sztálini diktatúrát, a szovjet elnyomást szimbolizáló címer a nagy nyilvánosság számára ne legyen észlelhető. Tulajdonképpen jogos védelmi helyzet keletkezhet azon személy számára, aki ezt az állapotot szükséges elhárító cselekményével megszünteti.

Ebből adódóan jelen esetben is volt jogos védelem körében oltalmazható jogi tárgy, azonban a jogellenességet kizáró ok egyéb alkalmazási feltétele hiányzott: a támadás csupán látszólag, de ténylegesen (materiális értelemben) nem volt jogtalan. In concreto ugyanis a szovjet-országi katonai emlékművek felállítását jogi normák lehetővé teszik, sőt azok gondozására, fenntartására a magyar állam nemzetközi kötelezettséget is vállalt. A kiinduló premissza (a közérdekre hivatkozás in abstracto elismerése) azonban azt a konklúziót mindenképpen magával hozza, hogy az önkényuralmi jelképek közszemlére tételének eseteiben a jogos védelem alkalmazhatósága eredendően nem zárható ki. Ebből következően a büntetőség akadály egyes kritériumainak vizsgálata nem mellőzhető, továbbá az azokban történő tévedés – a vélt jogos védelem keretei között – is releváns lehet. Hiányosságként kell említeni, hogy ilyen irányú vizsgálatot a Kúria jelen határozatában nem végzett.

Ebből az okfejtésből az is kitűnik, hogy a Kúria jogi indokolásának fenti rekonstrukciójából a tévedésre vonatkozó érvelés is vitatható. A felülvizsgálati döntés szerint jelen esetben csak a rongálás tényállási elemeiben való (ténybeli) tévedés kérdése merülhetett fel, így a bíróság a társadalomra veszélyességben való tévedésre hivatkozást eleve alaptalannak tekintette. A Kúria ténybeli tévedés kizárására vonatkozó megállapításaival csak egyetérteni lehet, hiszen a terhelt tudata átfogta mindazon életbeli tényeket, amelyek a rongálás megvalósulása szempontjából relevánsak. Ehhez a tudattartalomhoz érzelmileg is viszonyult (következmények kívánata). Ez a ténytárgy azonban még a szándékosság megállapításához nem elegendő, ahhoz szükséges ugyanis a társadalomra veszélyesség tudatának megléte is.⁸¹ Utóbbi kritérium fennállt azonban a bíróság eleve adottnak vette, nem vizsgálta a történeti tényállásból adódó azon egyedi körülményeket, amelyek adott esetben e tudat hiányának kimondásához vezethettek volna. Álláspontom szerint jelen ügyben a tévedés szempontjából nemcsak a rongálás tényállásának, hanem a jogos védelemre vonatkozó szabályoknak is jelentőségük lehet.

A jogirodalomban a társadalomra veszélyességben való tévedés körében tárgyalt egyik esetkör a vélt jogos védelem.⁸² Jelen ügyben a jogos védelem tesztjét ténylegesen le kellett volna folytatni annak érdekében, hogy végső lépésként a vélt jogos védelem kérdése tekintetében is állást lehessen foglalni. Erre azért lett volna szükség, mert alap-

⁸⁰ Kúria Bfv.III.1.480/2011/6.

⁸¹ NAGY 2014a, 182. p.

⁸² Így NAGY 2014a, 270. p.; BELOVICS 2014, 217. p. Ezzel ellentétesen a ténybeli tévedés körében helyezi el GELLÉR BALÁZS JÓZSEF: *A magyar büntetőjog tankönyve I. Általános tanok*. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2008. 174. p.

pal merülhet fel, hogy a terhelt nem volt tisztában az önkényuralmi jelkép közszemlére tételének jogi megengedtségével. Kiemelendő, hogy az emlékmű joghelyzete eredendően a jogalkalmazók számára sem volt tisztázott. A másodfokú bíróság több megkeresést is intézett különböző hatóságokhoz,⁸³ hogy az emlékműre irányadó jogszabályi környezettel kapcsolatban nyilatkozzanak. Ilyen körülmények között nem zárható ki, hogy a laikus, tételes joghoz részleteiben nem értő elkövető tévedjen az önkényuralmi jelkép használatának jogszerűségében, vagyis a támadás jogtalanságában. Ebben az esetben azonban fontos annak vizsgálata, hogy az elkövetőnek erre a tévedésre alapos oka is volt-e, hiszen a büntetőkódex e tévedéstípusnál ezt alkalmazási követelményként rögzíti.⁸⁴ A másodfokú bíróság – általánosságban, nem a jogos védelem nézőpontjából – vizsgálta e kérdést, helytálló érvelése szerint:

„[a vádlottak] fel kellett, hogy ismerjék, hogy az állandó célpont volta miatt rendőri kordonnal ellátott, újra felépített volta miatt újszerű emlékműnek a kialakult zavargás alkalmát kihasználó, csoportos rongálása jogszabályi tilalomba ütközik, és önmagában a végrehajtás módja is helyteleníthető. Ezt nem teszi kétségesse az a hivatkozás sem, hogy a kivezényelt és közelben készenlétben álló rendőri erők részéről nem került sor rendőri beavatkozásra, vagy felszólításra, hiszen az összes körülmény alapján fel sem merülhetett bármely elkövető részéről, hogy az erőszakos cselekmények rendőri vagy más hatósági jóváhagyása mellett zajlanak.”⁸⁵

E meggyőző indokolással válhat kizárhatóvá a vélt jogos védelemre való hivatkozás is. Ilyen körülmények mellett ugyanis, nem állítható, hogy a társadalomra veszélyességben való tévedésre nézve az elkövetőnek alapos oka lett volna. Kimondható továbbá, hogy az alapos ok hiányát nem is gondatlansága idézte elő, így a gondatlanságból fakadó tévedésre vonatkozó szabályok sem alkalmazhatók.⁸⁶

Összegzésként elmondható, hogy az eljáró bíróságok a terhelt büntetőjogi felelősségének kérdésében helyes döntettek, a határozatok jogi indokolása azonban a fentiekben kifejtett érvekből fakadóan kiegészítésre szorult. Ezzel a jogesettel kívántam szemléltetni, hogy az önkényuralmi jelkép használatával mint a köznyugalmat sértő cselekménnyel szemben a jogos védelem elvben adott lehet, és ebben a kontextusban a tévedésre való hivatkozás sem kizárt.

IV. Megállapítások és konklúzió

Tanulmányom zárásaként a közérdek szerepére vonatkozóan a következő megállapítások tehetők:

– A közérdek jogos védelem körében történő szabályozása alkotmányossági szempontból nem kifogásolható.

– A fogalom absztrakt jellegére figyelemmel elvben számos kollektív jogi tárgy közérdek körében történő értékelésére van (lenne) lehetőség, ennek ellenére az erre történő hivatkozás a joggyakorlatban ténylegesen nem mutatható ki.

– A garázda jellegű jogsértések esetén a békítőleg közbeavatkozó személy oldalán a közérdekre alapított jogos védelmi helyzet megállapítása nem kizárt, azonban az ennek

⁸³ Lásd Fővárosi Bíróság 27.Bf. 7918/2010/18.

⁸⁴ 1978. évi Btk. 27. § (2) bek.; Btk. 20. § (2) bek.

⁸⁵ Fővárosi Bíróság 27.Bf. 7918/2010/18.

⁸⁶ Vö. 1978. évi Btk. 27. § (3) bek.; Btk. 20. § (3) bek.

megfelelő minősítés – a támadó és védelmi cselekmény egyéb ismérveire is tekintettel – előfordulásának gyakorlati relevanciája elhanyagolhatónak mondható.

– A jogellenes állapot létrehozásában (pl. közösség ellen uszító transzparens vagy önkényuralmi jelkép nagy nyilvánosság előtt történő kifüggesztése) megnyilvánuló köznyugalom elleni támadások esetén az állapot megszüntetésére irányuló elhárítás a jogos védelem körébe tarthat.

– A közérdek potenciálisan szóba jövő alkalmazási eseteiben rendszerint az elfogási jog mint absztrakt jogszabályi engedély gyakorlása is releváns felelősségkizáró körülményként merül fel.

E megállapítások alapján álláspontom szerint *de lege ferenda a közérdekre utalás normaszövegből való elhagyása indokolt*. A kollektív érdekek védelme elsősorban az állami szervek feladata,⁸⁷ ennek megfelelően delegálja az Alaptörvény kifejezetten az állam részére az erőszak-alkalmazás monopóliumát [C) cikk (3) bek.]. A jogos védelem nézőpontjából az egyén mint védekező nem lehet „magánrendőr”, az állam „meghosszabbított karja”, ha a jogtalanság visszaverésének kérdése merül fel. Az állami védelem hiányosságaiból folyó felelősséget ugyanis nem lehet az egyénre áthárítani. E felfogás egyébként a paternalista állami gondolkodás jellemzője, amely a rendszerváltást megelőzően a szocialista jogrend sajátja volt. Nem véletlen, hogy a közérdek jogi tárgyként való szabályozása is az 1950. évi Btá. hatálybalépésével került be a magyar jogrendszerbe.

A közérdek elhagyásával lehetőség nyílna továbbá a jogos védelem individuális karakterének kiemelésére is, ami növelné a szabályozási összhangot a jogintézményre irányadó anyagi büntetőjogi és alaptörvényi rendelkezések között [V. cikk – jogos önvédelemhez való jog]. Ebben a tekintetben jelzésértékű a relatíve új jogintézménynek számító megelőző jogos védelem (Btk. 21. §) szabálya, amely a személy és javak mellett védhető jogi tárgyként már nem is említi a közérdeket.⁸⁸ Hangsúlyozandó, hogy ez a dereguláció nem jelentené a közérdek ellen irányuló támadásokkal szembeni állampolgári fellépés lehetőségének teljes megszűnését. Az ilyen cselekményt észlelő kívülálló(k) számára ugyanis változatlanul fennállna a büntetőeljárás kódex által biztosított elfogás joga [Be. 127. § (3) bek.], amely szükséges és elégséges jogi eszközt jelentené az ilyen típusú jogsértő állapotok megelőzését-megszüntetését célzó cselekmények materiális jogellenessége kizárásának.

⁸⁷ Természetesen az individuális érdek oltalmazása is állami feladat, azonban az az egyéntől nem függetleníthető, így az állami védelem hiányában a személyes védekezés lehetőségének tagadása értelemszerűen az emberi létezéssel lenne ellentétes.

⁸⁸ A közérdek normaszövegből való elhagyását – a romló közbiztonságra hivatkozással – kritikával illeti MÉSZÁROS 2015a, 467. p.